

WERELDKERK

J. M. SNOEK

Reis door het Midden Oosten

EGYPTE

Egypte, het laatste van de vijf landen in het Midden Oosten die op ons reisprogramma stonden. Het vliegtuig van Tel Aviv naar Caïro is afgelopen vol. Bij de landing klinkt de song-festival topper Alleluja, en de passagiers klappen enthousiast mee. Iemand gestuurd door de Raad van Kerken in Egypte loodst ons zeer efficiënt door alle douane- en visumformaliteiten heen, met een brede glimlach maar zonder een woord. Spreekt hij wel een taal die wij begrijpen? 'k Ben er niet achter gekomen.

In ieder geval verstaat men in ons hotel niet of nauwelijks Engels. Het is laat maar we hebben honger en gaan nog wat eten. We hebben nog geen Egyptisch geld en het betalen met reischèques blijkt hier moeilijkheden op te leveren. Egypte is merkbaar minder ontwikkeld dan bijv. Syrië of Jordanië. Dank zij een nieuw aangelegde verkeersader dwars door de stad heen is Caïro iets minder chaotisch dan toen ik het de eerste keer bezocht, zeven jaar geleden. De stad heeft acht miljoen inwoners, 14 miljoen met de voorsteden erbij, zegt men. Wie kan het controleren? Elke 10 maanden komt er op de totale bevolking van nu 47 miljoen, een miljoen bij. Wat een probleem om die velen in dit arme land te voorzien van voedsel, een woning en werk.

ONDERWEG

De volgende morgen worden we in alle vroegte afgehaald door onze begeleider, dr. Maurice Assad, die ik ken omdat we



allebei bij de Wereldraad van kerken in Genève gewerkt hebben. We zullen een bezoek brengen aan het hoofd van de Koptische kerk, paus (inderdaad, zo wordt hij genoemd) Shenoeda III. Deze werd door president Sadat verbannen naar een klooster in de woestijn, een heel eind van Caïro af. Tijdens de rit in een taxi naar het klooster verstrekt dr. Assad ons achtergrondinformatie.

Hij vertelt ons dat 'het staan op je rechten met alle geweld' de positie van de christenen in Egypte eerder zou verslechteren dan verbeteren. Het voorbeeld

van de Maronieten in Libanon, die zich bovendien als minderheidsgroepering lieten gebruiken door machten van buiten, is in dit opzicht een baken in zee. De Kopten zijn Egyptenaar en willen zonder meer solidair zijn met hun volk. Zo veel mogelijk dient alles vermeden te worden wat de radicalisering van de moslims bevordert. Assad is bang voor een polarisering die leidt tot Khomeinisering. Wat hebben we dit soort opmerkingen vaak gehoord tijdens onze reis.

Sadat was een groot man in de buitenlandse politiek, zo vervolgt Assad, maar niet in de binnenlandse: hij was autoritair en dulde geen oppositie. Zijn opvolger Moebarak daarentegen verdeelt zijn aandacht tussen de buitenlandse én de binnenlandse problemen: hij is een staatsman. Maar het duurt lang eer alle wonden uit het verleden geheeld zijn.

De taxi heeft de hoofdweg verlaten en we gaan een 15 km over een weg met afschuwelijke hobbels. Dan komen we, vlak bij het klooster, bij een militaire wachtpost. De controle is langdurig. Eindelijk mogen we verder. Eerst worden we rondgeleid door het klooster en horen we allerlei bijzonderheden over de levenswijze der monniken. Dan opnieuw wachten. Tenslotte is het zover: we worden door Shenoeda ontvangen.

EEN GELUKKIGE PAUS

Deze Egyptische paus is een dynamische figuur, vlot in zijn spreken, snel ook in het beantwoorden van onze vragen; zeer vriendelijk maar ongetwijfeld eventueel ook een geducht tegenstander. Hij vertelt hoe hij in de Koptische kathedraal in Caïro wekelijks preekte voor duizenden gelovigen. Hij ging dan ook in op maatschappelijke vragen.

Toen kwamen er uit de Moslim Broederschap groepen voort, nog extremer dan de broederschap zelf. Zij wensden een zwakke kerk zodat ze vele christenen tot de Islam kunnen overhalen. President Nasser liet velen van hen terechtstellen. Anderen kregen jarenlange gevangenisstraf. Sadat liet hen vrij, niet omdat ze onschuldig waren maar omdat hij hun politieke steun nodig had. Ze keerden zich evenwel tegen hem, bitter en agressief geworden als ze waren door hun gevangenschap: ze wilden geen onderhandelingen met de Joden en Sadat's hulp aan de Sjah was hun een gruwel. Mensen uit deze extreme groeperingen hebben Sadat vermoord; ze zouden ook in staat zijn om christenen te vermoorden.

'Is het dan juist dat u in dit klooster bewaakt wordt terwille van uw eigen

veiligheid?', zo vragen we. Shenoeda heeft daar toch wel een iets andere kijk op. Met twinkelende ogen zegt hij: 'Bewakers zijn vóór je als ze achter je aan lopen, om je te beschermen. Maar deze bewakers zijn tégen me, want ze lopen voor me uit en verhinderen me om te gaan waar ik wil.' Dan vervolgt hij: 'wij hebben alleen hemelse legerscharen tot onze beschikking, gelukkig geen aardse zoals de christenen in Libanon. Maar wel is de Heer soms een beetje langzaam in het verschaffen van recht.'

Toch vindt Shenoeda dat de situatie verbeterd is. De Kopten behoren tot het Egyptische volk, dat wordt nu algemeen erkend. Er zijn nu 7 à 8 miljoen Kopten. Dat getal is een schatting. De officiële raming is lager maar 'niet alleen de moslims vermenigvuldigen zich.' Hij vertelt indertijd tegen president Carter gezegd te hebben toen die hem bezocht: 'Het is onmenselijk om de Palestijnen geen eigen nationaal tehuis te geven.' Het is de zoveelste keer dat een kerkelijk leider in deze geest tot ons spreekt.

Dan vraagt een van ons: 'Bent u gelukkig?' Antwoord: 'Ik ben altijd gelukkig. Ik heb tegen God gezegd: als U mij deze plaats geeft om te wonen, dan is het goed. Paulus heeft in zijn gevangenschap vele brieven geschreven. Maar als God wil dat ik terug ga, dan ga ik terug.'

CHRISTEN-STAATSMAN

Diverse ontmoetingen op de tweede dag, o.a. met de leiders van de Evangelisch Koptische kerk en met de beminnelijke Koptische bisschop Athanasius, laat ik hier buiten beschouwing. Ik beperk me tot het gesprek met dr. Boutros Ghaly, staatsminister voor buitenlandse zaken, één van de twee christenen in de regering. Hij was indertijd direct betrokken bij de onderhandelingen die geleid hebben tot vrede met Israël.

Dr. Ghaly zegt: 'De eerste stap was vrede met Israël, na teruggave van al onze door Israël bezette gebieden. Dit moest een precedent worden. Men ging ervan uit dat Israël ook de Westoever zou ont-ruimen. Maar de onteigening van Palestijnse grond daar gaat steeds door. Als de West-oever tenslotte door Israël zou worden geannexeerd betekent dat de doodsteek voor Sadat's benadering: vrede in ruil voor land. We zijn er niet in geslaagd de Arabische wereld te tonen dat de vrede verkregen kan worden door een dialoog met Israël. Daardoor wordt de positie van de extremisten versterkt. Israël heeft een fundamentalistisch standpunt ('het land is ons beloofd door God'). Sadat werd vermoord door Mos-

lim fundamentalisten. Ze hadden ook wel economische motieven maar de laatste druppel voor hen was de mislukking van de pogingen om het Palestijnse probleem op te lossen.

We vragen of de Nederlanders iets kunnen doen. Het antwoord is: 'De Nederlanders zijn gevoelig voor onrecht dat bedreven wordt in, zeg, Griekenland. Maar als het in het Midden Oosten gebeurt? In Zuid-Afrika is de discriminatie gebaseerd op de kleur van je huid. De discriminatie van Israël tegen de Palestijnen is minder duidelijk. Maar het Palestijnse vraagstuk blijft het centrale probleem. Om de Kopten te helpen moet men de hele situatie in het Midden Oosten verbeteren. Een vreedzaam samenleven van christenen en moslims in Egypte is mogelijk. De geschillen zijn niet zo groot. De vraag is: hoe voorkom je dat de zaak escaleert?

Europa zou iets kunnen doen. De EG-verklaring van Venetië was uitstekend maar is blijkbaar in de ijskast gezet. Het is nodig de publieke opinie wakker te schudden. De joodse lobby in de Verenigde Staten is zeer effectief. We kunnen niet tegen hen op. In Egypte kunnen we de eerste vijftig jaar geen Zwitsers horloge maken en evenmin slagen we erin ons standpunt t.a.v. een politieke oplossing aan de Amerikanen duidelijk te maken. Misschien kunnen de Europeanen ons hierbij helpen.'

We vragen: Zou aan de PLO niet gevraagd moeten worden, alle anti-Zionistische paragrafen in hun nationale Handvest te schrappen? Ghaly's antwoord: 'Het partij-program van de Israëlische Likoeed behelst uiterst anti-Palestijnse paragrafen'. We merken op: 'Israël heeft behoefte aan veiligheid'. Zijn antwoord: 'Niemand heeft het over de gevoelens van onveiligheid in Syrië of bij de Palestijnen, ofschoon Israël gesteund wordt door het machtige Amerika.'

's Avonds is er een maaltijd waarbij alle Kerken in Egypte zijn vertegenwoordigd. We vertellen over onze bevindingen en geven informatie over het werk van de Nederlandse Raad van Kerken. De aanwezigen uiten hun blijdschap over de groeiende oecumenische samenwerking in het Midden Oosten en in hun eigen land. Ook de Koptisch-Katholieke Kerk zal binnenkort lid worden van de Raad van Kerken in Egypte.

X SELECTIEVE VERONTWAARDIGING?

De volgende morgen rijden we op een afschuwelijk vroeg uur naar het

(zie ook volgende hoer)

vliegveld. Tegen het middaguur zijn we op Schiphol en hebben een persconferentie. Daar werd o.m. gezegd, wat later ook in het reisverslag zou komen: 'Eén van de zaken die ons sterk heeft bezig gehouden, is die van de mensenrechten. Van Palestijnse kant werd voortdurend, in woord en geschrift, duidelijk gemaakt dat Israël in ernstige mate bezig is de rechten van de mens te schenden, met name op de West-bank.' Dan volgt er in het reisverslag dat onze tegenvraag aan de Palestijnen het terrorisme betrof.

Waarom hebben we, naast het bovengenoemde, niet publiekelijk de verbanning van paus Shenoeda genoemd, of daden van de Syrische president Assad enkele jaren geleden bedreven tegen Syrische burgers? Is dit geen voorbeeld van *selectieve verontwaardiging*, zo is ons wel gevraagd.

M.i. dienen, alvorens door of namens de kerken publiekelijk de kwestie mensenrechten in een bepaalde situatie ter sprake gebracht wordt, tenminste de volgende vragen overwogen te worden.

Ten eerste is het van belang na te gaan of het een 'familie-ruzie' betreft, m.a.w. een conflict binnen een bepaalde nationale gemeenschap, dan wel tussen het ene volk en het andere. Het blijft immers ris-



kant om je te mengen in familie-conflicten.

Ten tweede: wat is onze eigen relatie met de verdrukkende partij? Zijn het onze vrienden, waarmee we door emotionele, politieke en economische banden verbonden zijn? Dat pleit vóór een openlijk signaleren van een eventuele schending van mensenrechten. Zwijgen zou ons medeplichtig maken.

Ten derde is het van belang wat voor type bewind in het betreffende land de

scepter zwaait. Dick Houwaart, de voorzitter van de Anne Frank-stichting, werd onlangs aangevallen omdat zijn stichting nadrukkelijker geprotesteerd heeft tegen de Amerikaanse inmenging in Midden-Amerika dan tegen de Russische invasie in Afghanistan. Zijn antwoord (ik citeer uit de herinnering): 'Dat is juist maar wat wilt u. De Verenigde Staten zijn een democratie, maar de Russen worden geregeerd door een dictatuur. In het tweede geval sorteert ons protest geen enkel effect, in het eerste is de mogelijkheid dat het enige invloed heeft wél aanwezig.'

Ten vierde (de belangrijkste vraag): verzoeken de *slachtoffers* van de schending van mensenrechten ons onze stem te verheffen, of niet? In Egypte werd ons *niet* gevraagd publiekelijk te protesteren tegen de verbanning van paus Shenoeda. Dr. Ghaly deelde ons mee te verwachten dat de paus binnen afzienbare tijd in vrijheid zou worden gesteld. Dat is zoals bekend intussen inderdaad geschied.

Het was dus, ook achteraf gezien, het beste deze zaak niet publiekelijk aan de orde te stellen. ● ● ●